

2022 жылғы II тоқсан бойынша ЖЕКЕ ТҰЛҒАЛАР ДЕПОЗИТТЕРІ НАРЫҒЫНА ҚЫСҚАША АҚПАРАТТЫҚ ШОЛУ

Қазақстан экономикасына әлемдегі геосаяси шиеленістің негізгі ықпалы жалғасуда. Сонымен қатар, халық кірістерінің құрылымына елдегі саяси және экономикалық жағдайлардың тікелей әсері жалғасуда. Жыл басынан бері теңге бағамының жоғары құбылмалылығы сақталып келеді, бұл халықаралық шиеленіс жағдайында жыл соңына дейін сақталуы ықтимал. Әлемдік инфляцияның жаһандық өсуі ішкі бағалардың өсуіне және жеткізілім тізбегінің бұзылуына ықпал етті, бұл ішкі тұтынушылық инфляцияның өсуінен көрініс тапты. Жылдық инфляция маусым айында 14,5% құрап, 2016 жылдан бергі ең жоғары деңгейге жетті. Инфляцияның үдеуі Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің (бұдан әрі – Ұлттық Банк) ақша-несие саясатын одан әрі қатайтуына әкеп соқты. Нәтижесінде қаржы нарығындағы салыстырмалы тұрақтану екінші тоқсанда халықтың депозиттерінен қаражаттың кетуін азайтуға және депозит нарығындағы оң белсенділікті қалпына келтіруге мүмкіндік берді.

Жеке тұлғалар депозиттері нарығының даму серпіні

2022 жылдың бірінші тоқсанындағы қолайсыз оқиғалардан кейін екінші тоқсан депозит нарығындағы оң өзгерістермен сипатталды. Осылайша, 01.04.2022 және 07.01.2022 аралығындағы кезеңде депозиттерге кепілдік беру жүйесіне қатысушы банктердегі (бұдан әрі - ДКБЖ) халық салымдары көлемінің жалпы өсімі 4,6%-ды (+596 млрд. теңге) құрады. Нәтижесінде 2022 жылдың екінші жарты жылдығының басында еліміздің банк жүйесіндегі жеке тұлғалардың депозиттерінің жалпы көлемі 13,7 трлн. теңгені құрады (1-сурет).

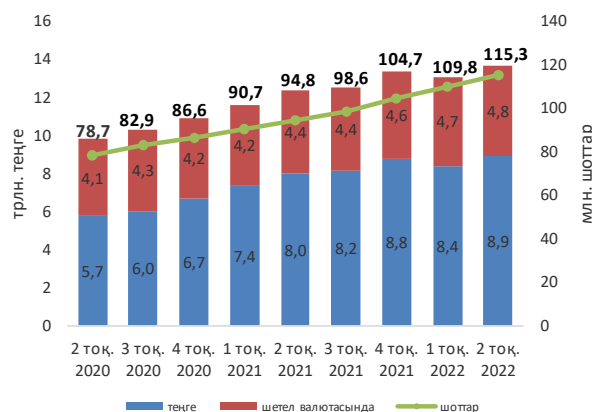
Елдегі ақша массасының құрамында (Ұлттық Банк деректері бойынша) халық депозиттерінің үлесі 43,9%-ды (2021 жылғы 2-тоқсанда 43,3%) құрады (2-сурет). Жиынтық ақша массасының жылдық өсу көрсеткіштерінде (М3) (2022 жылдың 2 тоқсанында 8.0%), халық депозиттерінің салымы 4.1% (2021 жылдың 2 тоқсанында 11.0%) құрады (сурет.3).

Екінші тоқсанның қорытындылары бойынша валюталық шоттардағы қалдықтардың оң өзгерісі байқалады, бұл көбіне халықтың демалыс маусымына дайындығына немесе геосаяси фактор фонында Ресей мен Украина азаматтарынан шетелдік капиталдың келуі. Осылайша, 2022 жылдың екінші тоқсанының қорытындысы бойынша депозиттік портфельдің валюталық сегментіндегі өсім +0,1% немесе 9,9 млн АҚШ долларын құрады (4-сурет).

Өз кезегінде халықтың теңгедегі депозиттер портфелі екінші тоқсанның қорытындысы бойынша 520,2 млрд теңгеге немесе 6,2%-ға өсті (4-сурет). Нәтижесінде, жеке тұлғалардың депозиттерінің тоқсандық жиынтық өсімінде (+4,6) халықтың теңгедегі депозиттері жалпы өсімнің +4,0%-ын қамтамасыз етті (4-график).

Жеке тұлғалар депозиттерінің көлемінің ұлғаюы банк жүйесіндегі шоттар санының өсуімен қатар жүреді. Осылайша, 2022 жылдың сәуір-маусым айларында жеке тұлғалар 5,5 миллион жаңа шот ашты. Сонымен, екінші жартыжылдықтың басында жеке тұлғалардың депозиттік шоттарының жалпы саны 115 миллион шоттан асты. Сонымен қатар, бұл өзгерістер теңге мен шетел валютасындағы портфельдерді қоса алғанда, жеке тұлғалардың депозиттерінің жалпы өсуіне пропорционалды.

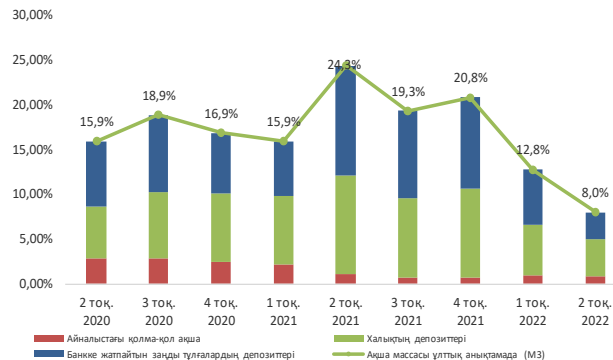
1-сурет. Жеке тұлғалар депозиттерінің динамикасы

2-сурет. Ақша массасының құрылымы (М3)

3-сурет. Ақша массасының динамикасы (М3). Компоненттердің үлесі

Депозиттерді сегменттер бойынша орналастыру құрылымы

- Бұқаралық сегмент – қалдық ақшасы 15 млн теңгеге дейін болатын депозиттер.
- Орта сегмент – қалдық ақшасы 15 млн теңгеден 50 млн теңгеге дейін болатын депозиттер.
- Ірі сегмент – қалдық ақшасы 50 млн теңгеден асатын депозиттер.

2022 жылдың екінші тоқсанының қорытындысы бойынша, депозиттердің құрылымы сегменттер тұрғысында былайша қалыптасты: бұқаралық сегмент 55,6% (2021 жылғы 2-тоқсанда 54,7%), орта сегмент 13,6% (2021 жылғы 2-тоқсанда 13,1%), ірі сегмент 30,8% (2021 жылғы 2-тоқсанда 32,2%) (5-сурет).

Депозиттік портфельдің барлық үш сегментінде де өсу тіркелді, дегенмен салыстырмалы түрде алғанда екінші тоқсандағы ең жоғары өсу қарқынын орта сегмент көрсетті (2021 жылғы 2-тоқсандағы 5,4%-ға қарсы +10,5%) (6-сурет).

Өз кезегінде теңгедегі депозиттердің жалпы көлемінің ұлғаюына бұқаралық сегменттің депозиттері есебінен қол жеткізілді (6,2% теңгедегі депозиттердің жалпы тоқсандық өсіміндегі үлесі 3,6%).

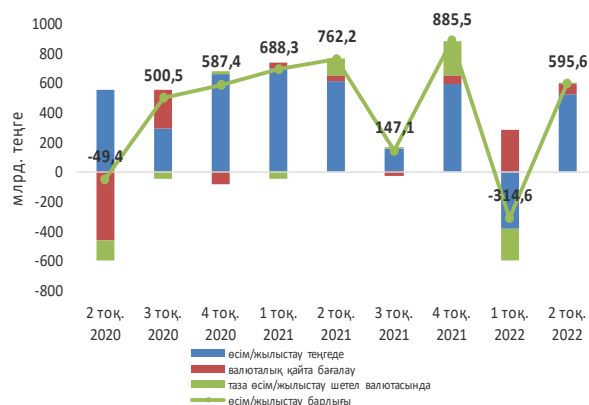
Ағымдағы жылдың екінші тоқсанының қорытындысы бойынша депозиттік портфельдің валюталық бөлігінің ұлғаюына орта сегменттегі қаражат ағыны ықпал етті (тоқсандық өсім 0,1%-ға 0,7%).

Шоттар бойынша тоқсандағы негізгі өсім орта сегментте (+10,2%) болды, бұл осы сегменттегі депозиттік портфельдің жалпы өсуімен салыстырмалы болып табылады.

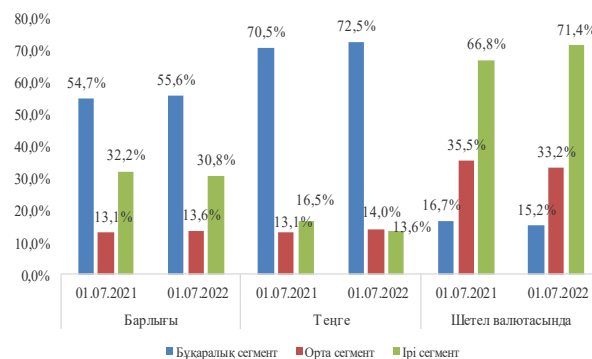
Екінші тоқсанда орта сегментке сәйкес емес байқалған мұндай ауытқулар, жоғарыда атап өтілгендей, ресейлік мен украиндық мигранттардан капиталдың келуіне байланысты болуы мүмкін. Бұл ретте ресейлік жұмыс күшінің Қазақстанға кедергісіз көшуіне мүмкіндік беретін біртұтас экономикалық кеңістіктің болуы кейінірек депозиттік портфель құрылымында айтарлықтай елеулі өзгерістерге әкелуі мүмкін.

Дегенмен, егер тұтастай қарасаңыз, онда орта және/немесе ірі сегменттегі болашақтағы мүмкін болатын өзгерістер нарықтық мінез-құлықтың тарихи қалыптасқан тәжірибесін өзгертуге қабілетті емес. Бұқаралық сегмент өз негізінде елдегі жалпы экономикалық жағдайдың әсерінен, сондай-ақ Ұлттық банктің ақша-несие саясатын ескере отырып қалыптасқан жалпы халықтың мінез-құлқын көрсетеді. Нәтижесінде депозиттік портфельдегі негізгі шоғырлану бұқаралық сегмент үлесінде сақталады.

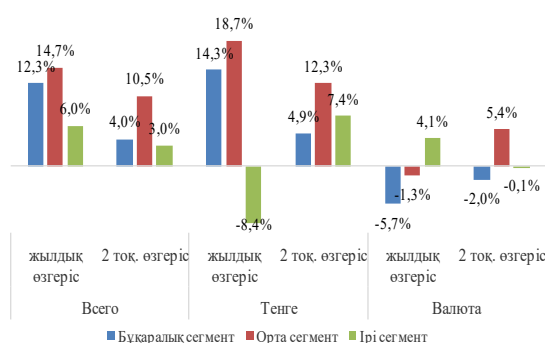
4-сурет. Жеке тұлғалар депозиттерінің құрылымының өзгеріс динамикасы

5-сурет. Жеке тұлғалардың депозиттері сегменттерінің құрылымы

6-сурет. Жеке тұлғалардың депозиттері сегменттеріндегі өзгерістер

Мерзімділік өлшемшарттары бойынша салымдарды орналастыру құрылымы

2022 жылдың 2-тоқсанының нәтижесі бойынша депозиттердің мерзімділік бойынша құрылымы мынадай тәртіпте қалыптасты: мерзімсіз депозиттер – 60,7% (2021 жылғы 2-тоқсанда 61,9%), ағымдағы және карточкалық шоттар – 16,8% (2021 жылғы 2-тоқсанда 16,6%), мемлекет субсидиялайтын депозиттер – 14,0% (2021 жылғы 2-тоқсанда 9,8%)), жинақ депозиттері – 7,3% (2021 жылғы 2-тоқсанда 7,5%), мерзімді депозиттер – 1,0% (2021 жылғы 2-тоқсанда 3,7%), талап етуге дейінгі депозиттер 0,3% (2021 жылғы 2-тоқсанда 0,4%) (7-сурет).

Бұл ретте екінші тоқсандағы жеке тұлғалар депозиттері портфелінің оң серпіні мерзімді депозиттер, мемлекет субсидиялайтын депозиттер және ағымдағы/карт шоттары бойынша анықталды. Осылай, әрбір сегменттің жалпы тоқсандық өсу қарқынына қосқан үлесі (+4,6%) тиісінше 4,2%, 0,8% және 0,5% құрады.

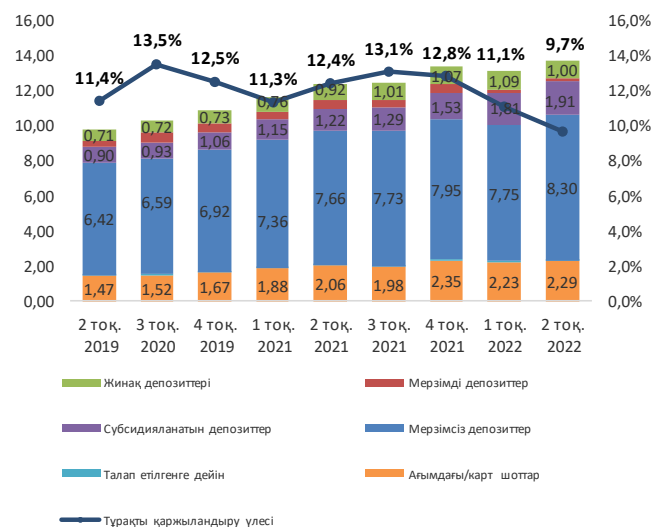
Сонымен қатар теңге портфелі мерзімді депозиттер мен мемлекет субсидиялайтын депозиттер есебінен өсті, мерзімсіз депозиттердің осы көрсеткіштегі үлесі басым болды (мерзімсіз депозиттердің өсімі +13,5%; ал субсидияланатын депозиттер бойынша +5,6%).

Депозиттік портфелдің валюталық сегментінде тек ағымдағы/карт шоттар бойынша +56,7 миллион АҚШ доллары немесе + 10,4%¹ өсім байқалды. Елеулі өзгерістер резидент емес тұлғалардың шетел валютасындағы шоттары есебінен болды (2022 жылғы 2-тоқсанда +176,5%). Ал резидент тұлғалардың валюталық шоттары, керісінше, екінші тоқсанда 13,8%-ға азайған. Бұл өзгерістер геосаяси фактор ресейліктердің валюталық қаражаты жергілікті депозиттерден қазақстандық банктерге ағымдағы/карт шоттарына көшуіне ықпал етті деген пікірді растайды. Сонымен қатар, тиісті өзгерістер орта сегментке әсер еткенін ескерсек, қазақстандық депозит нарығының бұл құралын ресейліктер қолма-қол ақшасыз төлемдер мен ақша аударымдарын жүзеге асыру құралы ретінде, оның ішінде өз бизнесінің өкілдері үшін де қарастыруы мүмкін.

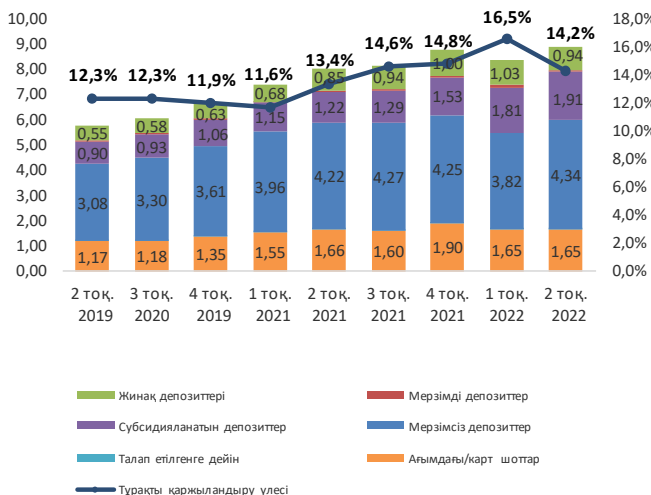
Керісінше, екінші тоқсанда мерзімді және жинақ депозиттерінен қаражаттың сәйкес жылыстауы (тиісінше - 11,8% және -8,7%) екінші тоқсанның басындағы тұрақты қаржыландыру үлесінің² 11,1%-дан 07.01.2022 жылғы жағдай бойынша 9,7%-ға дейін төмендеуіне ықпал етті (7-сурет).

Тұтастай алғанда, депозиттік портфелдің жалпы құрылымында негізгі үлес бұрынғысынша мерзімді емес депозиттерге тиесілі, бұл белгісіздік жағдайында ұтқырлық мәселелерінің ерекше өзекті бола түсетінін растайды.

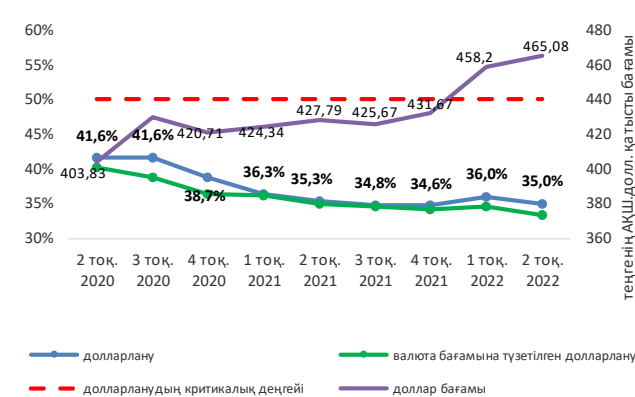
7-сурет. Депозиттер құрылымы, трлн. теңге

8-сурет. Теңгелік депозиттер құрылымы, трлн. теңге

9-сурет. Салымдардың долларлануы

¹ 2022 жылдың басындағы АҚШ долларының бағамы бойынша валюталық салымдарды қайта бағалау жолымен айқындалған есептік шама.

² мерзімді және жинақ депозиттерінің мемлекет субсидиялайтын депозиттерді шегергендегі депозиттердің жиынтығына қатысы.

Долларизация вкладов

Жеке тұлғалардың депозиттері сегментіндегі долларлану деңгейі ағымдағы жылдың екінші жарты жылдығының басындағы жағдай бойынша жыл басындағы 34,6%-ға қарсы 35,0%-ды құрады. Бұл ретте жыл басынан бері айырбас бағамына түзетілген долларлану³ 0,8 пайыздық тармаққа төмендеді (екінші тоқсанда -1,3 п.т.) және 2022 жылғы 1 шілдеде 33,3%-ды құрады. Сонымен қатар жыл ішіндегі динамика бойынша депозит нарығындағы валюталық сегменттің үлесі 35%-36% диапазонында сақталды, бұл банк секторындағы тенге өтімділігіне оң әсер етеді (9-сурет).

Ағымдағы жылдың бірінші тоқсанында геосаяси тәуекелдердің жүзеге асуы аясында клиенттердің шетел валютасындағы депозиттерінен қаражаттың жылыстауы байқалды. Екінші тоқсанның қорытындылары бойынша депозиттік портфельдің валюталық сегменті (АҚШ долларымен көрсетілген) керісінше оң серпінмен сипатталды. Нәтижесінде шетел валютасындағы шоттардағы қалдықтар 9,9 млн. АҚШ долларына немесе +0,1%-ға өсті (10-сурет).

Валюталық шоттардың сегменттер бойынша өзгеру деңгейін сипаттайтын салыстырмалы көрсеткіш келесідей қалыптасты: бұқаралық сегмент -2,0%, орта сегмент +5,4%, ірі сегмент -0,1%.

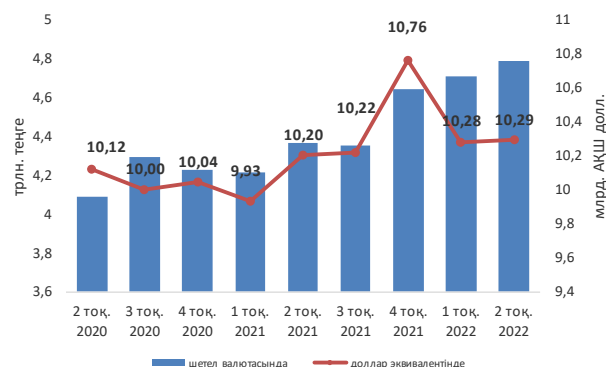
Нәтижесінде ағымдағы жылдың екінші жарты жылдығының басында жалпы депозиттік портфельдің долларлану деңгейі сегменттер бойынша келесідей: ірі сегмент – 71,4% (2021 жылғы 2-тоқсанда 66,8%), орта сегмент – 33,2% (2021 ж. 2-тоқсанда 35,5%), бұқаралық сегмент – 15,2% (2021 ж. 2-тоқсанда 16,7%) (11-сурет).

Мерзімділік тұрғысынан алғанда 2022 жылғы 1 шілдедегі жағдай бойынша ең жоғары долларлану талап етуге дейінгі депозиттерде байқалады – 83,4% (2021 жылғы 2-тоқсанда 88,2%); мерзімді депозиттерде – 63,5% (2021 жылғы 2-тоқсанда 86,9%) және мерзімсіз депозиттерде – 47,8% (2021 жылғы 2-тоқсанда 44,9%). Долларланудың төменгі деңгейі ағымдағы/қарт шоттарында – 28,2% (2021 жылғы 2-тоқсанда 19,3%) және жинақ депозиттері сегментінде – 5,3% (2021 жылғы 2-тоқсанда 8,4%) (рис.12).

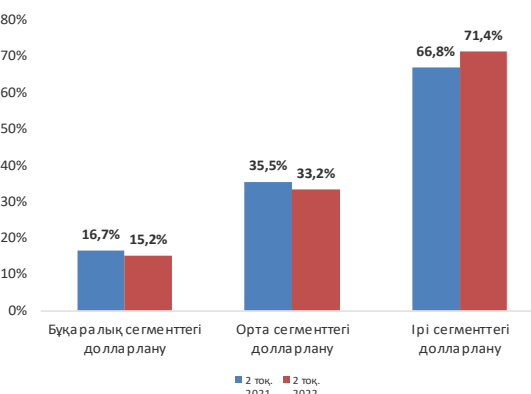
Сыйақы мөлшерлемесі

Депозиттің түрі мен мерзіміне байланысты депозиттер бойынша ең жоғары мөлшерлемелер ҚРҰБ базалық мөлшерлемесінің немесе нарықтық мөлшерлемесінің (банктер жаңадан тартқан депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы мөлшерлемесінің) негізінде айқындалады. Мерзімді

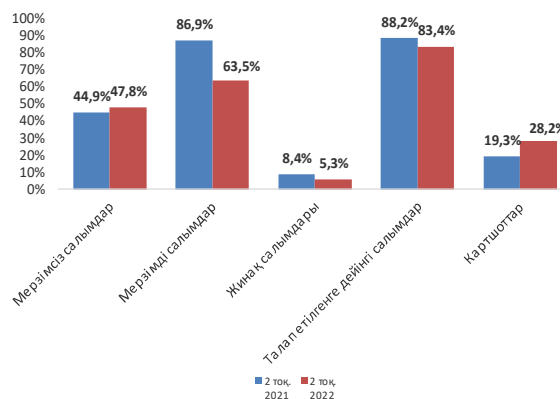
10-сурет. Валюталық депозиттердің өзгеру динамикасы

11-сурет. Сегменттердегі долларлану

12-сурет. Депозит түрлері бойынша долларлану

³ 2022 жылдың барлық кезеңдерінде валюталық қайта бағалаудың әсерінсіз мәндерді есептеуде базалық бағам ретінде 2021 жылдың соңында қалыптасқан бағам мәні қабылданады. 2021 жылдың барлық кезеңдеріндегі валютаны қайта бағалаудың ықпалынсыз құндылықтарды есептеу кезінде базалық бағам ретінде 2020 жылдың соңында қалыптасқан валюта бағамының мәні алынады.

емес депозиттер бойынша, сондай-ақ 3 және 6 айлық мерзімді және жинақ депозиттер бойынша ең жоғары мөлшерлемелер базалық мөлшерлеме мен спред сомасы ретінде, 12 ай және одан астам мерзімге жинақ және мерзімді депозиттер бойынша нарықтық мөлшерлеме мен спред сомасы ретінде айқындалады.

2022 жылдың бірінші жартыжылдығында ҚРҰБ базалық мөлшерлемені көтеру туралы шешімді үш рет қабылдады.

Осылайша, ағымдағы жылдың бірінші тоқсанында ҚРҰБ проинфляциялық және геосаяси тәуекелдердің артуына реакция ретінде базалық мөлшерлемені екі рет көтерді (қаңтарда – 9,75%-дан 10,25%-ға, ал ақпанның соңында – 13,5%-ға дейін).

Кейіннен елдегі макроэкономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету мақсатында, іске асқан геосаяси тәуекелдер, әлемдегі, сондай-ақ Қазақстанның серіктес елдеріндегі бағалардың өсуі аясында, 2022 жылдың 25 сәуірінде базалық мөлшерлеме 14,0%-ға дейін көтерілді.

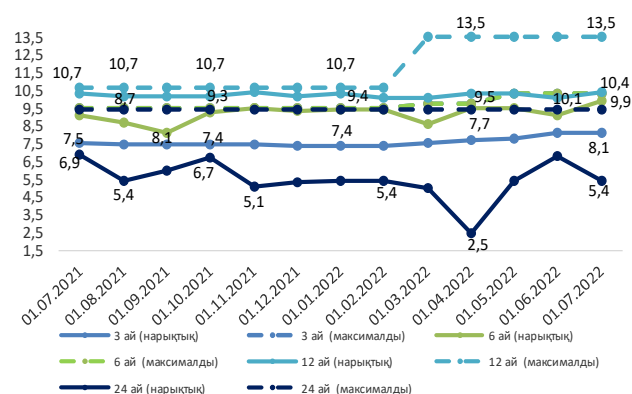
Базалық мөлшерлемені көтергеннен кейін ДКБҚ да депозит нарығындағы жалпы жағдайды ескере отырып, мөлшерлемелерді бірнеше рет қайта қарады. Осылайша, ағымдағы жылдың мамыр айынан бастап қысқа мерзімді жинақ және мерзімді депозиттер бойынша шілдеден бастап ұзақ мерзімді жинақ салымдары бойынша мөлшерлемелер қайта қаралып көтерілді. Нәтижесінде, депозиттер бойынша ең жоғары сыйақы мөлшерлемелерінің диапазоны 2022 жылғы 1 шілдедегі жағдай бойынша мерзімсіз депозиттер бойынша 13,0%-дан 12 айлық жинақ салымдары бойынша 15,1%-ға дейін ауытқиды.

Бұдан кейін халық үшін қолайлы депозиттер бойынша нарықтық пайыздық мөлшерлемелерді қайта қарау жүргізілді. Өзгерістер барлық ұсынылған өнім желісіне әсер етті, дегенмен, ең көп әсер мерзімсіз және қысқа мерзімді депозиттер сегментінде байқалады.

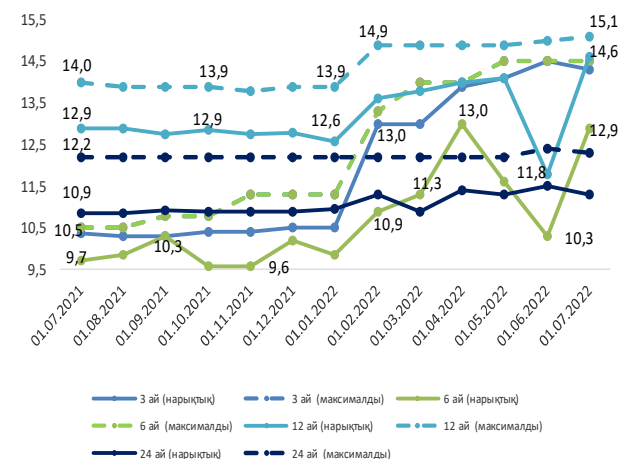
Осылайша, 3 айға арналған мерзімді депозиттер бойынша нарықтық мөлшерлеме жыл басынан бері 8,1%-дан 12,9%-ға (+4,8 п.т.), 6 айға мерзімді депозиттер бойынша 9,9%-дан 14,0%-ға (+4,1 п.т.) дейін өсті, тиісінше (Сурет 13). 3 және 6 айға арналған жинақ салымдары үшін тиісінше 10,5%-дан 14,3%-ға және 9,9%-дан 12,9%-ға дейін (+3,8 п.т. және +3,0 п.т. тиісінше) (14-сурет).

Мөлшерлемелер бойынша атап өткен өзгерістер спред индикаторында көрініс тапты.⁴ 2022 жылдың екінші тоқсанында спредтің максималды өзгерістері 12 және 24 айға мерзімді депозиттер сегментінде тіркелді (+3,1 п.т. және 4,0 п.т. тиісінше). Мерзімсіз депозиттерде және 3 ай мерзімді жинақ салымдарында ең аз өзгерістер байқалды (+0,2 п.т. және +0,2 п.т., тиісінше) (14 және 15-суреттер).

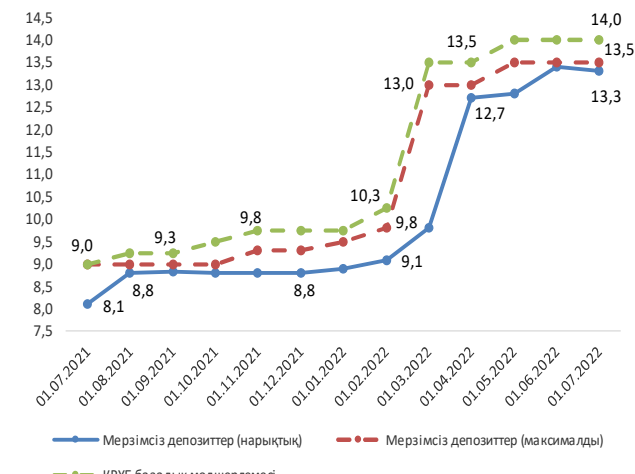
13-сурет. Мерзімді салымдар бойынша сыйақы мөлшерлемесінің динамикасы

14-сурет. Жинақ салымдары бойынша сыйақы мөлшерлемесінің динамикасы

15-сурет. Мерзімсіз салымдар бойынша сыйақы мөлшерлемесінің динамикасы

⁴ Қалыптасқан нарықтық мөлшерлеме мен депозиттік өнімнің нақты түрі бойынша ең жоғары ұсынылатын мөлшерлеме арасындағы айырма